

ID 1353
C-2 10/10/1990

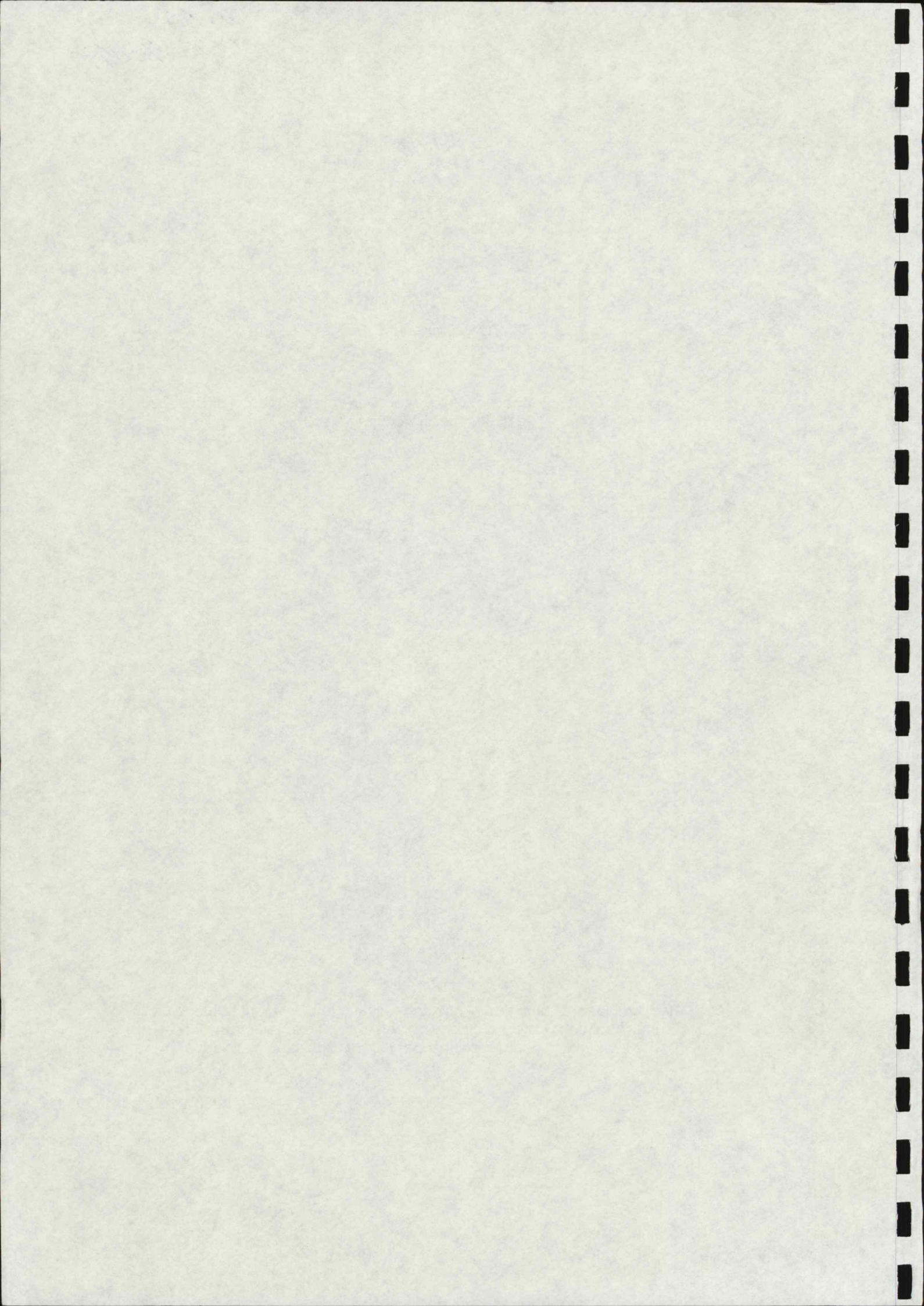
BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN EX ARTIKEL 35
VAN DE MONUMENTENWET 1988

METSLAWIER, gemeente Dongeradeel

Toelichting op het voorstel tot aanwijzing van Metslawier
als beschermd dorpsgezicht

Het te beschermen dorpsgezicht omvat het op bijgaande kaart
(Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekening nr. 92-I)
door een stippellijn omgrensde gebied. "29-I

RDMZ, februari 1989

INLEIDING

Het beschermde dorpsgezicht betreft de kom van het dorp Metslawier, hoofdplaats van de voormalige gemeente Oostdongeradeel en gelegen in het noordoostelijke kleigebied van de provincie Friesland op een afstand van circa 6 km ten noordoosten van Dokkum.

Het terpdorp Metslawier, ontstaan rond het begin van de jaartelling, ontwikkelde vanaf de late middeleeuwen naast de oorspronkelijke agrarische bestaansbasis de functie van lokaal verzorgend en bestuurlijk centrum in het uiterste noordoosten van Friesland. Binnen de kenmerkende terpstructuur kwam een ruimtelijke opbouw tot stand waarin de historische ontwikkeling ook thans nog goed herkenbaar is. Deze opbouw wordt in sterke mate bepaald door de in wisselende dichtheid bebouwde dorps-terp welke wordt begrensd door een grotendeels tweezijdig bebouwde ringweg.

In samenhang met de hoge historische kwaliteit van de dorpsbebouwing, waaronder zich een zestal beschermde monumenten bevindt, alsmede de in ruime mate aanwezige beplanting levert dit een beeld van zodanige cultuurhistorische waarde dat een aanwijzing van Metslawier als beschermd dorpsgezicht gerechtvaardigd is.

ONTSTAAN EN ONTWIKKELING

Vóór de bedijkingen, welke in noordoostelijk Friesland vermoedelijk vanaf de tweede helft van de 10de eeuw plaatsvinden, bestaat de kuststrook uit een kwelder-gebied waarin het zeewater via een aantal zee-armen en kreken vrij kan doordringen. Door afzetting van het meegevoerde zand- en kleimateriaal gedurende vele eeuwen komt het bodemniveau van de kuststrook geleidelijk hoger te liggen. Verschillen in samenstelling van deze afzettingen, die onder meer veroorzaakt worden door de ligging ten opzichte van de kreken en de afstand tot de kust, leiden daarbij tot het ontstaan van een patroon van hoger gelegen ruggen in het landschap, waarop de eerste bewoning plaatsvindt. De brede en hoog opgeslibde strook kweldergrond langs de Wadden- en voormalige Middelzeekust, die vanaf Leeuwarden via Stiens, Ferwerd en Holwerd tot aan Nes loopt, vormt daarbij de oudste vestigingsbasis aan de kust van het gewest Oostergo vanaf de 7de eeuw voor Chr. In het meer landinwaarts gelegen gebied van de Dongeradelen is, blijkens de resultaten van bodemonderzoek in een aantal terpen, pas kort voor het begin van de jaartelling de opslibbing zover gevorderd dat ook daar de eerste bewoning mogelijk wordt.

Dit maakt het aannemelijk dat het dorp Metslawier is ontstaan in de periode rond het begin van de jaartelling, waarbij de vestiging plaatsvond op het noordwestelijk eind van een hoger gelegen kwelderrug, ontstaan in een voormalige kreekbedding. Deze rug strekt zich vanaf Metslawier verder in zuidoostelijke richting uit en vormt tevens de vestigingsplaats voor de dorpen Jouswier en Ee.

Door een periodieke stijging van het gemiddelde niveau van de zeespiegel gedurende de Romeinse tijd en de vroege middeleeuwen - de zogeheten transgressie-fasen - worden de bewoners genoodzaakt de nederzetting door bewuste ophoging veilig te stellen. Als gevolg van deze ontwikkeling ontstaan de voor het zeekleigebied kenmerkende terpdorpen, die zich ook nu nog duidelijk in het landschap aftekenen. De oudste van deze terpdorpen, ontstaan vóór de Romeinse tijd, hebben veelal nog de oorspronkelijke straalsgewijze verkaveling behouden. De later ontstane middeleeuwse dorpsplattegronden kenmerken zich daarentegen door een meer rechthoekige of blokvormige perceelsindeling.

Na de periode van aanleg van zeeverende dijken, vanaf de tweede helft van de 10de tot aan de 13de eeuw, komt er een eind aan de regelmatige ophoging van de terpen en de overstroming van de laagstgelegen terreinen, zodat bebouwing buiten de terpen mogelijk wordt en het gehele gebied in blijvend agrarisch gebruik kan worden genomen. Bij deze ontwikkeling blijft de ontstaansgeschiedenis een herkenbaar stempel drukken op het landschap, hetgeen zich tot op heden weerspiegelt in het grondgebruik van de hoger gelegen ruggen als bouwland, terwijl de lage gebieden daartussen als gras- of hooiland dienen. Voorts leiden de toenemende relaties tussen de dorpen tot het gebruik van wegverbindingen die voor een groot deel weer de oude kwelderruggen volgen, terwijl daarnaast de vele voormalige kreek, herkenbaar aan het kronkelende be- loop, als vaarten en sloten een belangrijke vervoers- en afwateringsfunctie blijven vervullen.

In de omgeving van Metslawier wordt een voorbeeld daarvan gevormd door de Zuider Ee, die na de bedijking van het gebied tot stand komt via een doorgraving van de rug tussen Metslawier en Ee bij Reidswal. Hierdoor worden twee voormalige geulen met elkaar in verbinding gebracht en ontstaat er een vaart tussen Dokkum en de uitwateringssluis Ezumazijl, waar nagenoeg alle dorpen in het gebied door middel van opvaarten mee in verbinding zijn gebracht.

Behalve de vanouds belangrijke agrarische functie is ook de rol als bestuurscentrum van invloed geweest op de ontwikkeling van Metslawier.

De oudste vermelding die een aanwijzing hiertoe geeft is die van Riowrd Jarichsma in 1390 als grietman van Dongeradeel. Naar alle waarschijnlijkheid woonde deze op Jaarsma State, gelegen op de dorpsterp van Metslawier. De ligging van deze state op de terp in de onmiddellijke omgeving van de kerk wijst erop dat dit huis reeds vroeg van belang moet zijn geweest. In de daarop volgende periode ligt de bestuurlijke macht over het - nog tot in de 15de eeuw ongedeelde - Dongeradeel bij families buiten Metslawier, doch in de 17de eeuw wordt het dorp genoemd als rechtsplaats en daarmee als hoofdplaats van de grietenij Oostdongeradeel. De centrale ligging van Metslawier in het gebied tussen de Paezens en het Dokkumerdiep zal bij de ontwikkeling van deze functie zeker een rol hebben gespeeld.

Over de oudste ruimtelijke ontwikkeling van Metslawier ontbreken betrouwbare gegevens. Het oudste kaartmateriaal dat enig inzicht geeft in de vorm en omvang van het dorp is de grietenijkaart uit 1693 van Bernardus Schotanus à Sterringa, welke kaart in 1718 in herziene vorm door François Halma werd uitgegeven.

Op deze kaart is de langgerekte vorm van de dorpsterp binnen een ringweg duidelijk te herkennen. Aan de noordwestzijde maakt de doorgaande weg van Dokkum naar Anjum deel uit van de ringweg, evenals de weg naar Ee over de "Jouswierster tille" dat aan de noordoostzijde doet. De Schotanuskaart geeft een dorpsbebouwing aan die vooral geconcentreerd lijkt te zijn langs de ringweg bij de genoemde doorgaande wegen aan de noordzijde van het dorp.

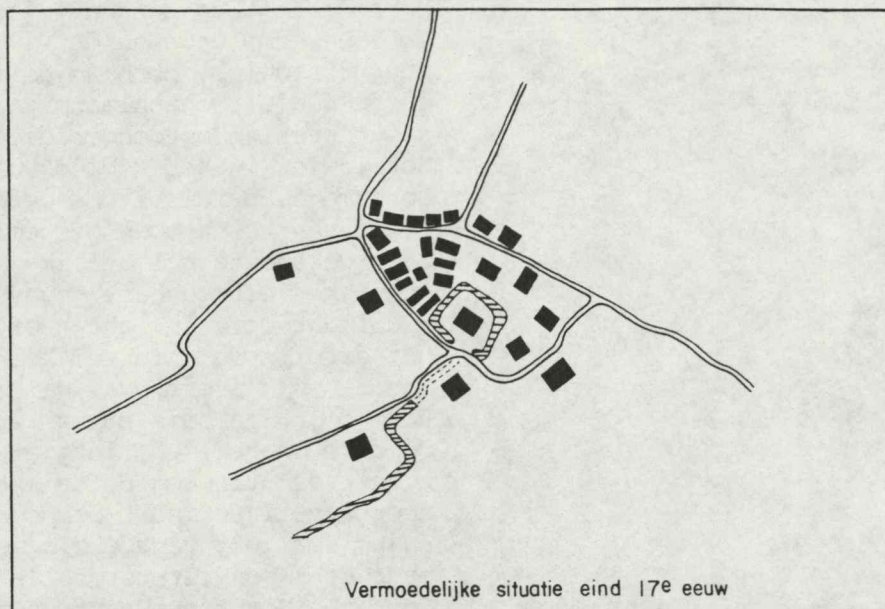
Centraal op het noordwestelijke gedeelte van de terp is de middeleeuwse kerk ingetekend waarbij aangrenzende terpbouwning, wellicht vanwege de kleine kaartschaal, lijkt te ontbreken.

Het zuidelijk deel van de terp en ringweg is aanmerkelijk minder dicht bebouwd. Behalve de Jaarsma- of Unia State lijkt de bebouwing voornamelijk uit boerderijen te bestaan, waarvan er enkele op enige afstand buiten de ringweg zijn gelegen.

De opvaart vanuit de Zuider Ee naar Metslawier is op de Schotanuskaart duidelijk te herkennen, deze vaart ligt aan de zuidkant van het dorp bij de boerderij "Wibalda". Hoewel het zeer waarschijnlijk is dat de opvaart een verbinding heeft gehad met de stategracht op de terp, geeft het kaartbeeld hierover geen uitsluitsel.

Ook met betrekking tot de functionele ontwikkeling van het dorp geeft het kaartbeeld enige aanwijzingen.

Het resultaat van verplaatsing van boerderijen naar plaatsen buiten de dorpsterp, mogelijk geworden door de bedijking en een verbeterde waterhuishouding, komt duidelijk tot uiting op de kaart. Dat de veiligheid na de dijkaanleg echter nog lange tijd betrekkelijk was blijkt uit de tekst van een gevelsteen aan de kerk, welke vermeldt dat bij de Allerheiligenvloed van 1570 het water tot in de kerk doordrong.

De op de Schotanuskaart weergegeven, meer aaneengesloten dorpsbebouwing aan de ringweg wijst op gebruik als ambachtelijk bedrijf of woning. In dit verband kan ook gewezen worden op enige relatief grote tuinen aan de noordzijde van het dorp, onder meer bij het huis "Bosman", dat in 1674 wordt gebouwd voor de secretaris Bosman ter vervanging van een meer noordelijk gelegen ouder pand binnen een gracht en singel.

Gedurende de 18de en het begin van de 19de eeuw kent Metslawier een stabiele ruimtelijke ontwikkeling, waarbij zich geen ingrijpende wijzigingen in het nederzettingspatroon voordoen. Slechts aan de zuidzijde van het dorp bij het einde van de opvaart, vindt een geringe uitbreiding plaats in de vorm van enige bebouwing aan een reeds aanwezig pad. Voor het overige blijven de wijzigingen beperkt tot verdere verdichting van de bestaande structuur en vervanging van oudere bebouwing. Zo wordt in 1776 de middeleeuwse kerk afgebroken en vervangen door een nieuw kerkgebouw op dezelfde plaats.

Het overige oostelijke gedeelte van het dorp bestaat nagenoeg geheel uit een ruim opgezette bebouwing van boerderijen aan weerszijden van de ringweg en uit een beperkte streekbebouwing langs de westzijde van het pad naar de opvaart.

Vergelijking van het hierboven beschreven kaartbeeld van de kadastrale minute met de eerdergenoemde Schotanuskaart bevestigt dat er zich tijdens de tussenliggende periode geen wezenlijke veranderingen in de dorpsstructuur hebben voltrokken. Gedurende de verdere 19de en vroeg 20ste eeuw zet de ontwikkeling van Metslawier zich op dezelfde voet voort, waarbij een geleidelijke doch beperkte groei tot stand komt door enige nieuwe bebouwing aan de ringweg en aan de doorgaande wegen. In de decennia rond het midden van de 19de eeuw komt binnen het dorp een aantal nieuwe panden tot stand ter vervanging van oudere bebouwing. Zo wordt in 1835 op het perceel ten westen van het grietenijhuis een nieuwe pastorie gebouwd waarbij het langgerekte pand, dat het minuteplan ter plaatse nog aangeeft, wordt afgebroken. De kop-hals-romp boerderij ten oosten van het grietenijhuis wordt in 1839 vervangen door de stelphoeve Oldersma State. Oostelijk daarvan wordt rond 1850 een villa gebouwd ten behoeve van de burgemeester, terwijl in dezelfde periode het reeds genoemde huis Bosman wordt afgebroken om plaats te maken voor een aantal kleinere woningen.

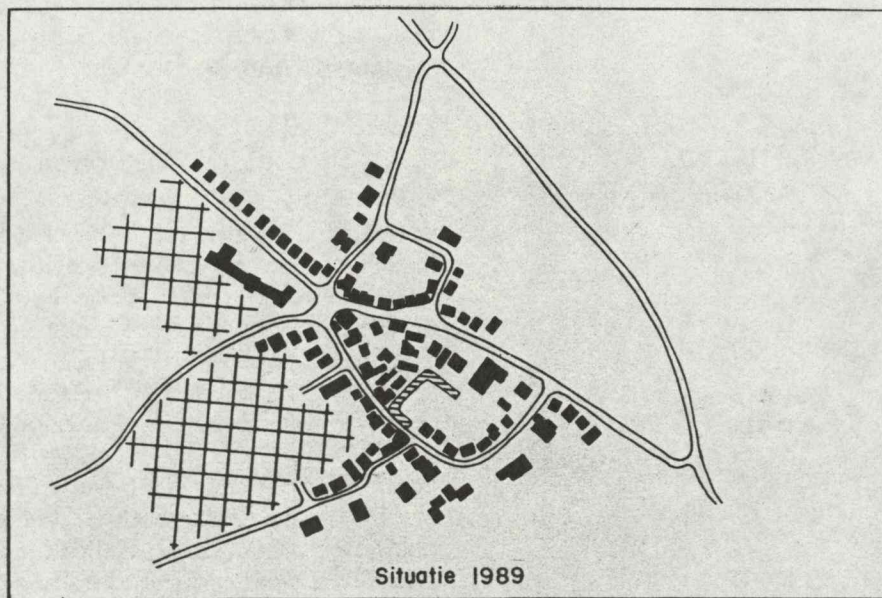
In 1876 wordt het oude grietenijhuis afgebroken en vervangen door een nieuw gemeentehuis dat nog tot 1904 tevens de functie van herberg vervult.

Tijdens deze periode van bouwactiviteit vindt ook de verharding van een aantal belangrijke wegen plaats. De doorgaande weg van Dokkum naar Anjum is reeds vóór 1855 met puin of grind verhard, evenals de weg van Metslawier naar Ee. De verbinding met Niawier, die tot dan slechts uit een voetpad door de landerijen bestaat, wordt in 1876 als grindweg aangelegd, waarmee Metslawier in alle richtingen over goede wegverbindingen beschikt.

Tijdens de eerste helft van de 20ste eeuw vindt enige groei plaats door de bouw van woningen langs de doorgaande weg in de richting Dokkum en langs de weg naar Niawier. De ligging van het station in de spoorlijn Dokkum-Anjum, die tussen 1912 en 1936 heeft gefunctioneerd, vormt mede de aanleiding voor deze ruimtelijke ontwikkeling die leidt tot een uitbreiding van het bebouwde gebied van Metslawier aan de westzijde. Binnen het oude dorp komt in deze periode enige bebouwing tot stand aan de ringweg, onder meer op terreinen die zijn vrijgekomen door de sloop van de voormalige Unia State en een aangrenzende boerderij.

Afzonderlijke vermelding verdient nog dat aan de buitenzijde van de ringweg, oostelijk van de dorpskom, in de jaren dertig een openbare lagere school wordt gebouwd, als enige binnen de gemeente Oostdongeradeel.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog is er voor het eerst sprake van enige structurele uitbreiding van het bebouwde dorpsgebied buiten het bestaande wegenpatroon. Deze uitbreiding vindt in eerste instantie plaats aan de zuidwestkant, vanaf het einde van de jaren zestig gevolgd door een nieuwe woonwijk ten westen van het dorp. Deze ontwikkeling van nieuwe woongebieden dreigt echter ten koste te gaan van de oude dorpsbebouwing rondom de kerk, waar leegstand en verkrotting in toenemende mate het beeld beginnen te bepalen. Om dit proces te keren wordt in 1968 een begin gemaakt met een doelgericht herstel van de historische dorpskom. Dit streven is aanvankelijk vooral gericht op het herstel van afzonderlijke panden, doch reeds spoedig wordt ook de inrichting van de openbare ruimte bij het dorpsvernieuingsproces betrokken. Deze hernieuwde belangstelling voor de oude dorpskom leidt er tevens toe dat in 1979 een achttal nieuwe woningwetwoningen aan de ringweg bij het terrein van de voormalige Unia State wordt gebouwd.

HUIDIG RUIMTELIJK
KARAKTER

In de huidige ruimtelijke opbouw van Metslawier is de hiervoor beschreven ontwikkeling nog goed herkenbaar. De structuur bestaande uit een lage terp omgrens'd door de bijbehorende ringweg vormt een belangrijk bindend element in de dorpsopbouw, waarbinnen gebieden met verschillende ruimtelijke karakteristieken in relatie met de historische ontwikkeling zijn te onderscheiden.

De hoge beeldkwaliteit van de dorpsbebouwing, waaronder zich zes beschermde monumenten in de zin van de Monumentenwet bevinden, levert een belangrijke bijdrage aan het cultuurhistorische karakter van de dorpskom. Daarnaast heeft Metslawier - doordat de naoorlogse woongebieden aan de zuidwestzijde van het dorp zijn geconcentreerd - aan de noord- en oostzijde een sterke relatie met het aangrenzende landschap kunnen bewaren. Een kenmerkend onderdeel hiervan is het contrast tussen het open landschap buiten en de ruimtelijke beslotenheid binnen het dorp welke laatste in belangrijke mate mede bepaald wordt door de vele aanwezige beplanting. De dorpsbebouwing bestaat overwegend uit één bouwlaag onder een zadeldak, dat bij de panden aan de Tsjerkebuorren tussen topgevels is geplaatst. Aan de ringweg komen daarnaast ook schilddaken alsmede dakkapellen voor. De toegepaste bouwmaterialen zijn vrijwel uitsluitend baksteen voor de gevels en gebakken pannen als dakbedekking; slechts in uitzonderlijke gevallen is er sprake van een gepleisterde gevel of een rieten kap. Als algemeen bebouwingskenmerk is voorts de verticale gerichtheid van de gevelopeningen aan te merken.

NADERE
OMSCHRIJVING

De kleinschalige bebouwing op het westelijk deel van de terp, gesitueerd rondom de kerk, vormt het gebied van Metslawier waar het 18de-eeuwse karakter het sterkst aanwezig is. Het eenvoudige, uit 1776 daterende kerkgebouw en het door hoge bomen en een haag omzoomde kerkhof nemen in structureel en ruimtelijk opzicht een centrale plaats in binnen de dorpskom. Hieraan wordt in belangrijke mate bijgedragen doordat de kerktoren en de omringende boomkruinen hoog boven de lage dorpsbebouwing uitsteken en doordat alle paden die vanaf de ringweg de terp oplopen gericht zijn op het kerkterrein.

De 18de- en 19de-eeuwse woonbebouwing, bestaande uit één bouwlaag met een zadeldak tussen topgevels, is gelegen aan deze verbindingspaden of aan het pad rondom het kerkhof. De nokrichting is daarbij evenwijdig aan het pad dat ter ontsluiting dient, waardoor de toegangsdeur steeds is opgenomen in de langsgevel. Geheel in overeenstemming met het eenvoudig karakter van de woningen is deze toegangsdeur niet afzonderlijk in het gevelbeeld benadrukt, terwijl ook de dakvlakken niet door dakkapellen en dergelijke worden doorbroken.

De langsgevel die tevens de voorgevel van de woning vormt is van het pad gescheiden door een doorgaans onverharde strook privégrond, waarvan de breedte varieert van $\frac{1}{2}$ meter aan het pad rondom het kerkhof tot 3 meter bij de paden ten zuiden van de kerk. Deze laatstgenoemde tuintjes zijn door middel van een eenvoudig houten hek of een haag van het ontsluitingspad gescheiden. Ook wanneer een achtererf aan het pad grenst is een dergelijke afscheiding toegepast.

In tegenstelling tot de langsgevels grenzen de kopgevels op de hoeken van de bebouwing dikwijls direct aan de klinkerverharding van het pad, waardoor op dergelijke plaatsen een tamelijk steenachtig beeld kan ontstaan. Dit is onder meer het geval bij de bebouwing ten noordwesten van de kerk, waar een aantal paden samenkomt op een pleintje waarop in 1983 een nieuwe dorpspomp werd geplaatst. Het karakter van dit pleintje wordt in sterke mate bepaald door de klinkerverharding, de aangrenzende terpbouw en het begroeide kerkterrein. Aan de westzijde van het pleintje is, onder meer door het ontbreken van bebouwing ter plaatse van een enige jaren geleden afgebroken boerderij, het besloten ruimtelijke karakter enigszins verzwakt.

Het pad, dat vanaf de kerktoren in zuidwestelijke richting naar de Master fan Loanstrjitte loopt, vormt een ruimte van een bijzonder waardevol historisch karakter. Dit wordt bepaald door de nagenoeg aaneengesloten, kenmerkende dorpsbebouwing aan weerszijden van het klinkerpad, de aangrenzende tuinstroken omzoomd met houten hekjes en het merkbare hoogteverschil op de terphelling. Doordat de beide bebouwingswanden iets uiteen wijken krijgt de besloten ruimte extra diepte, welke wordt afgesloten door de kerktoren met omringende bomen aan de noordzijde en door een eenvoudige stenen berging aan de zuidzijde.

In tegenstelling tot het dichtbebouwde westelijke deel, kenmerkt de oostelijke helft van de dorpsterp zich door een onbebouwd centraal gebied omringd door losse bebouwingselementen.

In het gedeeltelijk omgrachte, onbebouwde terrein is de vestigingsplaats van de voormalige Unia State te herkennen. De openheid van dit terrein, dat thans als manege in gebruik is, wordt nog benadrukt door het contrast met de aangrenzende bebouwing en beplanting aan de Tsjerkebuorren. Voor het overige wordt het voormalige stateterrein begrensd door de achterzijden van percelen aan de Balthasar Bekkerstrjitte en de Master fan Loanstrjitte.

Aan de noordzijde betreft dit de grote stelpboerderij Oldersma State en enige gebouwen van de voormalige gemeente Oostdongeradeel, waarvan een te ver in zuidelijke richting doorgetrokken brandweergarage het ruimtelijk beeld enigszins vertroebelt.

Aan de oost- en zuidzijde van het voormalige stateterrein, in de binnenbocht van de Master fan Loanstrjitte, vormt een reeks in vorm aangepaste nieuwbouwwoningen de ruimtelijke begrenzing. Het hier beschreven oostelijk deel van de dorpsterp is ontsloten via een voetpad langs de buitenzijde van de gracht, dat zowel aansluiting geeft op de paden rondom de kerk als op de ringweg. De tweedeling die de opbouw van de dorpssterp kenmerkt openbaart zich ook in de ruimtelijke opbouw van de Balthasar Bekkerstrjitte, de weg aan de noordzijde van de dorpsterp. Het westelijk deel van deze straat vormt een ruimte die sterk begrensd wordt door aaneengesloten, kleinere panden, terwijl meer oostelijk de bebouwing uit grotere losse elementen bestaat en de weg voor een deel grenst aan het open landschap.

Het punt waar de Balthasar Bekkerstrjitte uitkomt op de Roptawei wordt gedomineerd door het café "Veldzicht", een plat afgedekt gebouw van twee bouwlagen met een hoge baksteengevel in een opvallende, vroeg 20ste-eeuwse bouwtrant. Uit de grote schuur die aan de achterzijde is aangebouwd blijkt dat het café vanouds werd gedreven in combinatie met een boerenbedrijf.

Behalve op het tegenoverliggende bejaardenhuis ziet het café uit op een kruispunt van een aantal wegen, dat zich kenmerkt door een te omvangrijke bestrating, zwakke profilering en halfslachtige ruimtelijke opbouw.

Het daarop aansluitende deel van de Balthasar Bekkerstrjitte heeft daarentegen het karakter van een duidelijk begrensde straatruimte, waartoe vooral de gebogen straatwanden en de beplante erven bijdragen. Aan de noordzijde bestaat de bebouwing geplaatst in een gebogen rooilijn op korte afstand van de straat, overwegend uit kleine 18de- en 19de-eeuwse woningen in één bouwlaag met schild- of zadeldak. Het terugwijken van de straatwand bij de aansluiting op de Singel veroorzaakt een verbreding van de straatruimte, welke nog versterkt wordt door een sterke verspringing in de voorgevelrooilijn aan de zuidzijde van de straat. De nadrukkelijke aanwezigheid van verhoogde trottoirs doet enigszins afbreuk aan het dorpskarakter en draagt in sterke mate bij aan de steenachtige indruk die de straatruimte maakt. Het pleinachtige ruimtelijke karakter wordt echter verzacht door de overal aanwezige voortuinen, die veelal door hagen worden begrensd, en door een rij leilinden voor de woningen aan de noordzijde.

De bebouwing aan de zuidzijde van de straat ligt op de flank van de dorpsterp, waarbij het hoogteverschil tot uiting komt in de diepe voortuinen en in de paden die naar de kerk voeren. In deze zuidelijke straatwand neemt een witgepleisterde woning met een grote centraal geplaatste dakkapel een belangrijke plaats in.

Door zijn vooruitgeschoven positie geeft dit pand een sterke begeleiding aan de gebogen straatruimte en vormt een onmisbare schakel in de ruimtelijke opbouw zowel in de richting van het café "Veldzicht" als naar de meer terugliggende bebouwing ten oosten ervan.

Het gedeelte van de Balthasar Bekkerstrjitte direct ten oosten van de aansluiting met de Singel vormt een overgangsgedebied met een eigen ruimtelijk karakter. Aan de noordzijde van de straat veroorzaken enige kleine 19de-eeuwse woningen met ondiepe voortuinen en zwaar beplante achtererven een visuele beëindiging en insnoering van de straatruimte. Aan de zuidzijde wijkt de bebouwing echter verder terug en ontstaat een naar verhouding diepe voorruimte waarin een aantal grote bomen enige ruimtelijke geleiding aanbrengt. Het karakter van deze voorruimte sluit aan op dat van de 19de-eeuwse bebouwing die bestaat uit de voormalige pastorie, een symmetrisch woonhuis van één bouwlaag onder een afgeknot schilddak, en het uit 1876 stammende voormalige gemeentehuis dat twee hoge, van gepleisterde gevelornamenten voorziene bouwlagen telt. Beide panden vormden, samen met de ertussen gelegen lage brandweergarage tot eind 1983 de huisvesting van het gemeentelijk apparaat van Oostdongeradeel. De genoemde voorruimte wordt aan de oostzijde afgesloten door de grote stelphoeve Oldersma State, waarvan de voorname, fraai gedetailleerde voorgevel weer op korte afstand van de straat ligt. Oostelijk van Oldersma State vormt de Balthasar Bekkerstrjitte de begrenzing van de dorpskom en wordt het ruimtelijk karakter vooral bepaald door het aan de noordzijde gelegen open landschap, dat door een transparante bermbeplanting van de straatruimte is gescheiden. Aan de zuidzijde bestaat de bebouwing uit de genoemde stelphoeve met een aangebouwde nieuwe woning en uit het "doktershuis", een vrijstaande 19de-eeuwse villa met witgepleisterde gevels en een smalle, hoge middenpartij. De hoge bomen in de tuin van het doktershuis vormen, samen met de tegenover gelegen beplanting, een belangrijke begeleiding van de weg en een ondersteuning van het ruimtelijk karakter van deze toegang tot de dorpskom.

De Master fan Loanstrjitte vormt het zuidelijk gedeelte van de weg rondom de dorpsterp.

Ook hierbij is een geleidelijke overgang te constateren tussen het oostelijk deel, waar open bebouwing doorzichten naar het landschap mogelijk maakt, en het westelijk deel dat volledig binnen het dorpsmassief is opgenomen.

Aan de zuidoostzijde wordt het karakter van de straatruimte vooral bepaald door een grote kop-romp boerderij, die op enige afstand van de straat op een eigen huisterp is gelegen, en door de aangrenzende lagere school, een gebouw uit de dertiger jaren van deze eeuw waarvan de hoge goot en het grote, overkragende schilddak opvallen. De ligging van het schoolgebouw op korte afstand van en dwars op de straat veroorzaakt samen met de tegenovergelegen bomen in de tuin van het doktershuis een insnoering van de straatruimte, die de afzonderlijke voorruimte van de genoemde kop-romp boerderij extra benadrukt. Van hieruit ontstaan een aantal waardevolle doorkijken op het open landschap, zowel ten noorden van de Balthasar Bekkerstrjitte als ten oosten en zuiden van het dorp. Tegenover de boerderij, aan de binnenzijde van de Master fan Loanstrjitte, ligt een aantal losstaande, kleine woningen in één bouwlaag met zadelf- of schilddak, die de afscherming vormen ten opzichte van het open terrein op de dorpsterp, dat van hieruit, via een verhard pad over het achtererf van de stelphoeve Oldersma State te bereiken is.

De bebouwing langs de binnenzijde van de Master fan Loanstrjitte zet zich in westelijke richting voort met een viertal recent gebouwde dubbele woningen, die in de dorpsstructuur zijn ingepast. Waar deze gesloten bebouwingwand aan de westzijde eindigt, grenst het omgrachte terrein van de voormalige Unia State direct aan de straat, waardoor een waardevol uitzicht op de kerk en de omringende bebouwing en beplanting mogelijk wordt.

In de buitenbocht van de Master fan Loanstrjitte zorgen enkele lage, boerderijachtige gebouwen met rietgedekte schilddaken voor een visuele afsluiting van de straatruimte vanuit noordelijke en westelijke richting. Het historisch karakter van deze ruimtelijk belangrijke bebouwing wordt verstoord door een tussenliggende slecht geproportioneerde loods. Via een onsluitingspad in zuidelijke richting is ook hier een doorkijk naar het landschap mogelijk, terwijl het blikveld overigens sterk wordt begrensd door de beplante achtererven.

Aan de westzijde van het onsluitingspad ligt het 18de-eeuwse voorhuis van een boerderij, dat resteert na afbraak van de schuur in 1906. Het pand, dat met de hoge tuitgevel naar de straat gekeerd ligt, valt op door zijn langgerekte vorm en het grote aantal hoge vensters in de langsgewel. De westelijk hiervan gelegen laat 19de- en vroeg 20ste-eeuwse bebouwing bestaat uit enige dicht opeeen gelegen, vrijstaande panden, waaronder een kruidenierswinkel, en is eveneens dwars op de straat geplaatst waardoor topgevels hier veelal het beeld bepalen.

Met uitzondering van het winkelpand, waarvan het voor-
terrein met betongetegels is gestraat, is de bebouwing
door middel van een voortuin met haag of hek van de
straat gescheiden.

De weg, die vanaf de Master fan Loanstrjitte vanouds
toegang gaf naar de haven aan de kop van de opvaart,
draagt nog steeds de naam Skipfeartsein hoewel de
opvaart inmiddels is gedempt.

Het enigszins dalende beloop van deze straat geeft aan
dat de dorpssterp zich ook ten zuiden van de Master fan
Loanstrjitte nog voortzet.

Bebouwing is uitsluitend aan de westzijde van het
Skipfeartsein gelegen. Deze omvat enige dicht aaneen-
gebouwde lage woningen direct aan de straat, meer
zuidelijk overgaand in een eenvormige woonbebouwing.
De ruimtelijke relatie die het noordelijk deel van het
Skipfeartsein nog had met de Master fan Loanstrjitte is
met de afbraak van een historische boerderij in de bocht
van de weg nagenoeg verdwenen.

De Master fan Loanstrjitte ten westen van de aansluiting
van het Skipfeartsein draagt een wat tweeslachtig ruim-
telijk karakter. Dit wordt veroorzaakt doordat bebouwing
aan de noordzijde voornamelijk geörienteerd is op de
paden naar de kerk en dienovereenkomstig dwars is gesi-
tueerd, terwijl de panden aan de zuidzijde in de langs-
richting aan de Master fan Loanstrjitte zijn geplaatst.
Deze opbouw vloeit evenwel rechtstreeks voort uit de
historische ontwikkeling van het dorp en levert daardoor
een belangrijke bijdrage aan de herkenbaarheid ervan.
Het beschreven beeld is het duidelijkst zichtbaar in het
centrale deel van de Master fan Loanstrjitte, gelegen
direct ten westen van de aansluiting met het Skipfearts-
ein. De zuidelijke straatwand is hier opgebouwd uit
lage, voornamelijk 19de-eeuwse woonhuizen en een kleine
boerderij, waarbij de nokrichting van de schilddaken
steeds evenwijdig aan de straat loopt. Deze bebouwing is
in een enigszins verspringende en gebogen rooilijn
geplaatst, waarbij de afstand tot de straat, in weste-
lijke richting gaande, afneemt. Ten gevolge hiervan
ontstaat een sterke vernauwing van de straatruimte op de
plaats waar de tegenovergelegen bebouwing langs de
Tsjerkebuorren nagenoeg doorloopt tot aan de verharding
van de Master fan Loanstrjitte. Deze vernauwing wordt
bovendien nog eens benadrukt door het direct
aangrenzende open terrein van de voormalige Unia State.
Het meest westelijke deel van de Master fan Loanstrjitte
heeft een aanmerkelijk zwakkere ruimtelijke opbouw.

Aan de zuidzijde bevindt zich enige rommelige gesitueerde woonbebouwing die voornamelijk aansluiting vindt bij de zuidwestelijke uitbreidingswijk, terwijl ook de bebouwingwand aan de noordzijde weinig samenhang vertoont. Hieraan is vooral de teruggeschoven situering van het, rond 1979 gebouwde postkantoor debet, waardoor geen duidelijke straatwand wordt gevormd. Aan de weerszijden van het postkantoor liggen vroeg 20ste-eeuwse woonhuizen in één bouwlaag met kap, op korte afstand van de straat. Ten zuiden van het café "Veldzicht" sluit de Master fan Loanstrjitte aan op de Roptawei, waarbij een lage schuur op de noordelijke straathoek een belangrijke rol speelt in de ruimtelijke geleiding.

Aan de noordzijde van het dorp ligt aan de Roptawei nog enige bebouwing uit de periode dat Metslawier uitgroeide langs deze doorgaande weg. Aan de oostzijde van de weg betreft dit een eenvoudig 18de-eeuwse woonhuis, met een zadeldak tussen topgevels, en een 19de-eeuwse villa met gepleisterde ornamenten, gelegen in een grote en rijk van bomen voorzien tuin. Dit geboomte vervult, ook vanaf de Balthasar Bekkerstrjitte, een belangrijke rol in de ruimtelijke begrenzing van het dorpsgezicht. Aan de westzijde van de Roptawei ten slotte ligt een vroeg 19de-eeuwse boerenwoning die met de tegenoverliggende bebouwing een duidelijke begrenzing van de historische dorpskern vormt.

BEGRENTING VAN HET DORPSGEZICHT

De beschreven kwaliteiten van de historisch-ruimtelijke structuur en van de bebouwing van Metslawier, alsmede de herkenbaarheid van de historische ontwikkeling in het dorpsbeeld rechtvaardigen een aanwijzing als beschermd dorpsgezicht ex artikel 35 van de Monumentenwet 1988. Tot het aangewezen dorpsgezicht behoren de samenhangende onderdelen van de ruimtelijke structuur, waaruit de historische ontwikkeling is af te lezen. Dit betreft in de eerste plaats de bebouwde en onbebouwde terpsituatie rondom de kerk, alsmede de ringvormige weg rondom de terp met de daaraan gelegen bebouwing. Voorts dienen hiertoe gerekend te worden enige percelen aan de noordzijde van het dorp, waarin de uitbreiding gedurende de 18de en 19de eeuw langs de doorgaande weg herkenbaar is gebleven. In verband met de zwakke ruimtelijke relatie met het overige dorpsgezicht is de bebouwing bij de voormalige opvaart ten zuiden van het dorp vrijwel geheel buiten de begrenzing gelaten. De begrenzing van het beschermde dorpsgezicht is weergegeven op de bijgevoegde kaart nr. 29-I.

RESULTAAT
GEVOERD OVERLEG

Overeenkomstig het bepaalde in de Monumentenwet zijn de Monumentenraad, de gemeenteraad van Dongeradeel, Gedeputeerde Staten van Friesland en de Rijksplanologische Commissie gehoord inzake het voorstel om Metslawier aan te wijzen als beschermd dorpsgezicht. Alle in dit overleg betrokken instanties hebben met betrekking tot de voorgenomen aanwijzing een positief advies uitgebracht.

In haar reactie vestigt de Rijksplanologische Commissie de aandacht op het geldende bestemmingsplan "Metslawier-Kom" in relatie tot het aanwijzingsvoorstel. Door de Monumentenraad is over dit bestemmingsplan een afzonderlijk advies uitgebracht aan Burgemeester en Wethouders van Dongeradeel.

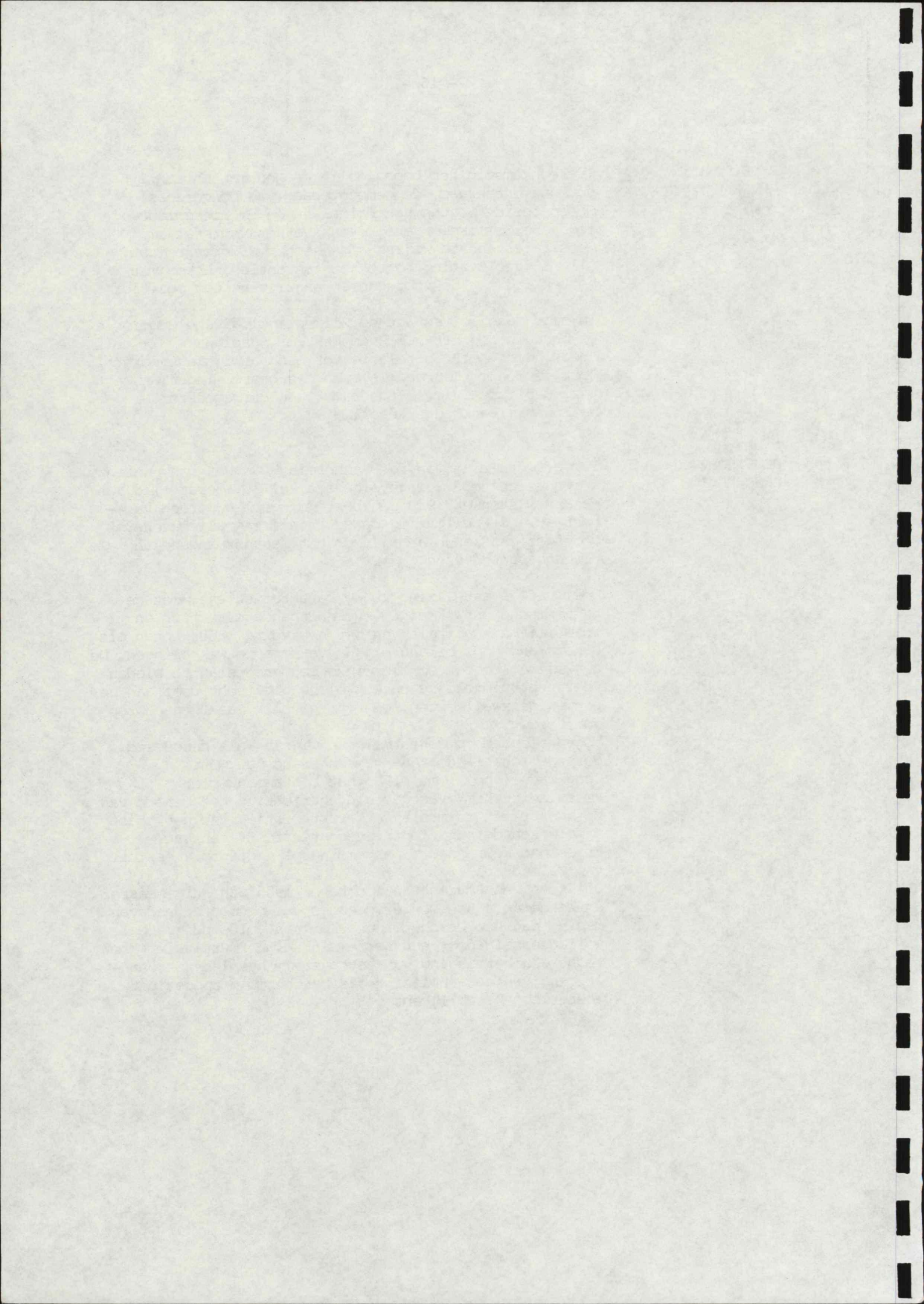
RECHTSGEVOLG
BESCHERMING

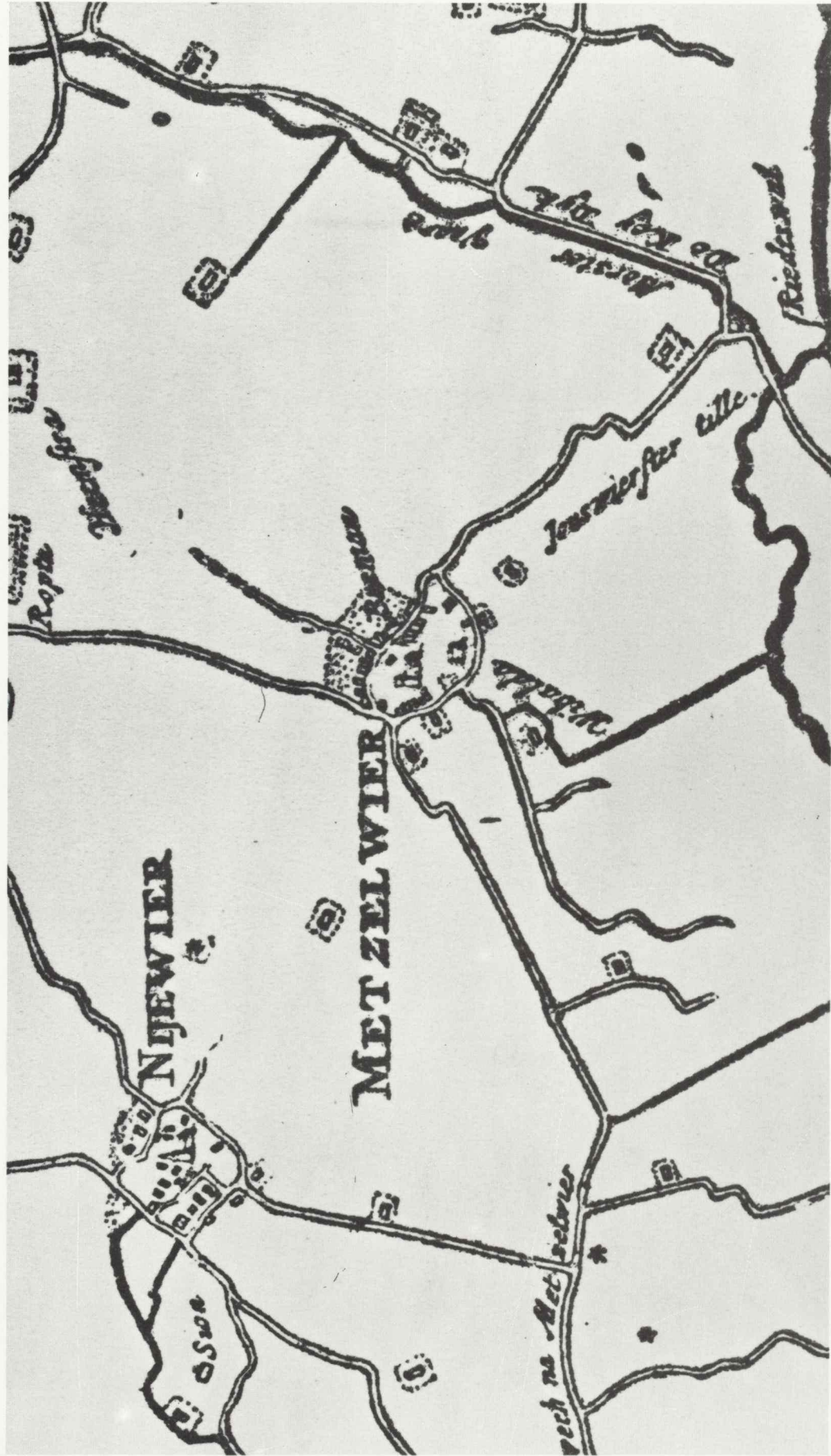
Ter effectuering van de bescherming van het aangewezen dorpsgezicht moet, ingevolge artikel 36, eerste lid van de Monumentenwet 1988 een bestemmingsplan worden vastgesteld. De toelichting op de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht kan daarbij voor het beschermingsbelang als uitgangspunt dienen.

Doel van de aanwijzing is de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als een zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen. De aanwijzing beoogt op die wijze een grondslag te bieden voor een ruimtelijke ontwikkeling die recht doet aan de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

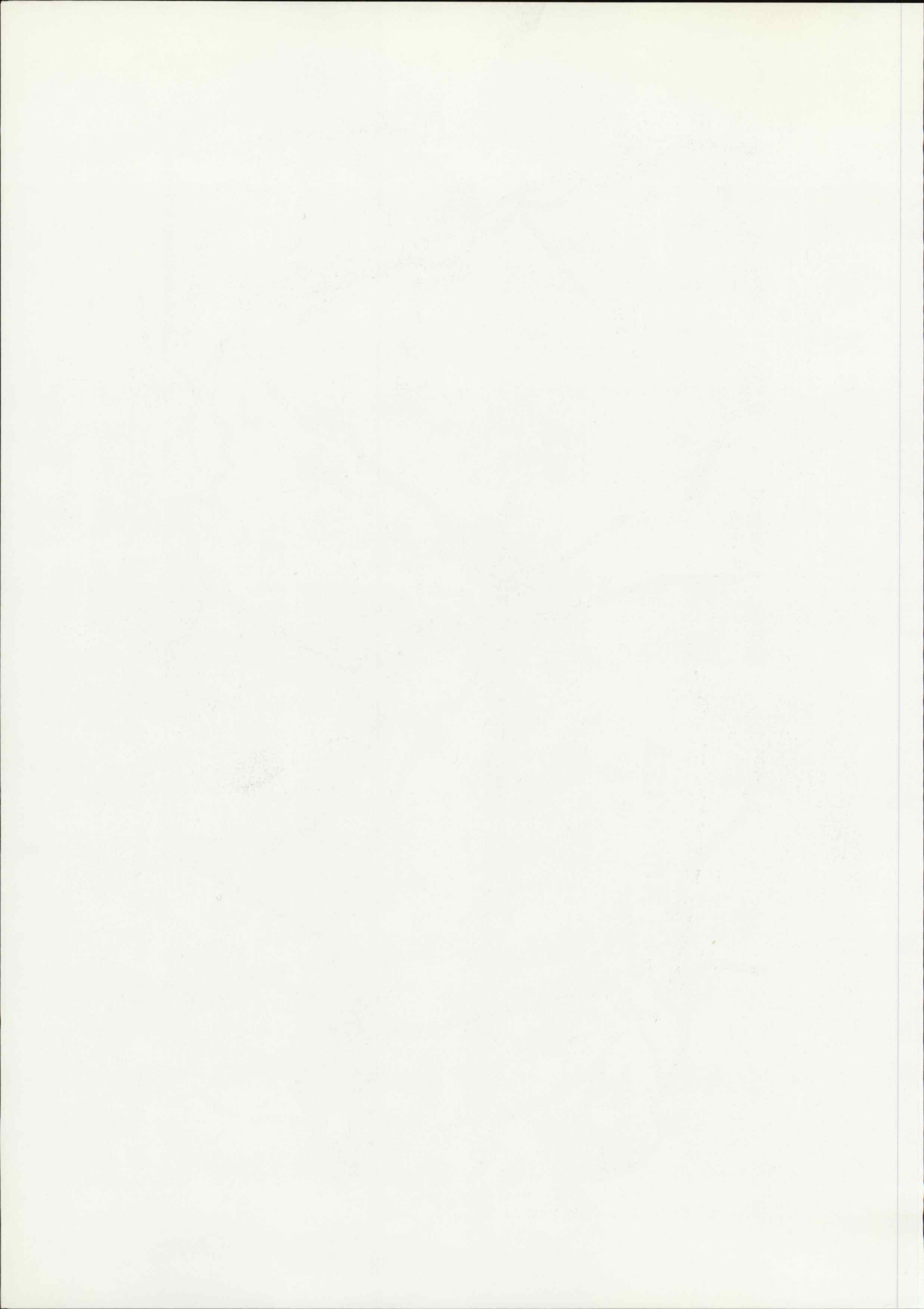
Vooruitlopend op de formele aanwijzing als beschermd dorpsgezicht is door de gemeenteraad van Oost-Dongeradeel op 21 mei 1981 het bestemmingsplan "Metslawier-Kom" vastgesteld, gericht op het behoud van de historisch-ruimtelijke karakteristiek van het thans aangewezen dorpsgezicht. Gedeputeerde Staten van Friesland keurden dit bestemmingsplan goed bij besluit van 23 maart 1982.

Blijkens een advies van 1 oktober 1985 aan Burgemeester en Wethouders van Dongeradeel is de Monumentenraad van mening dat het beschermingsbelang in voldoende mate is veiliggesteld door het bestemmingsplan "Metslawier-Kom", zodat een herziening van het bestemmingsplan naar aanleiding van de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht achterwege kan blijven.

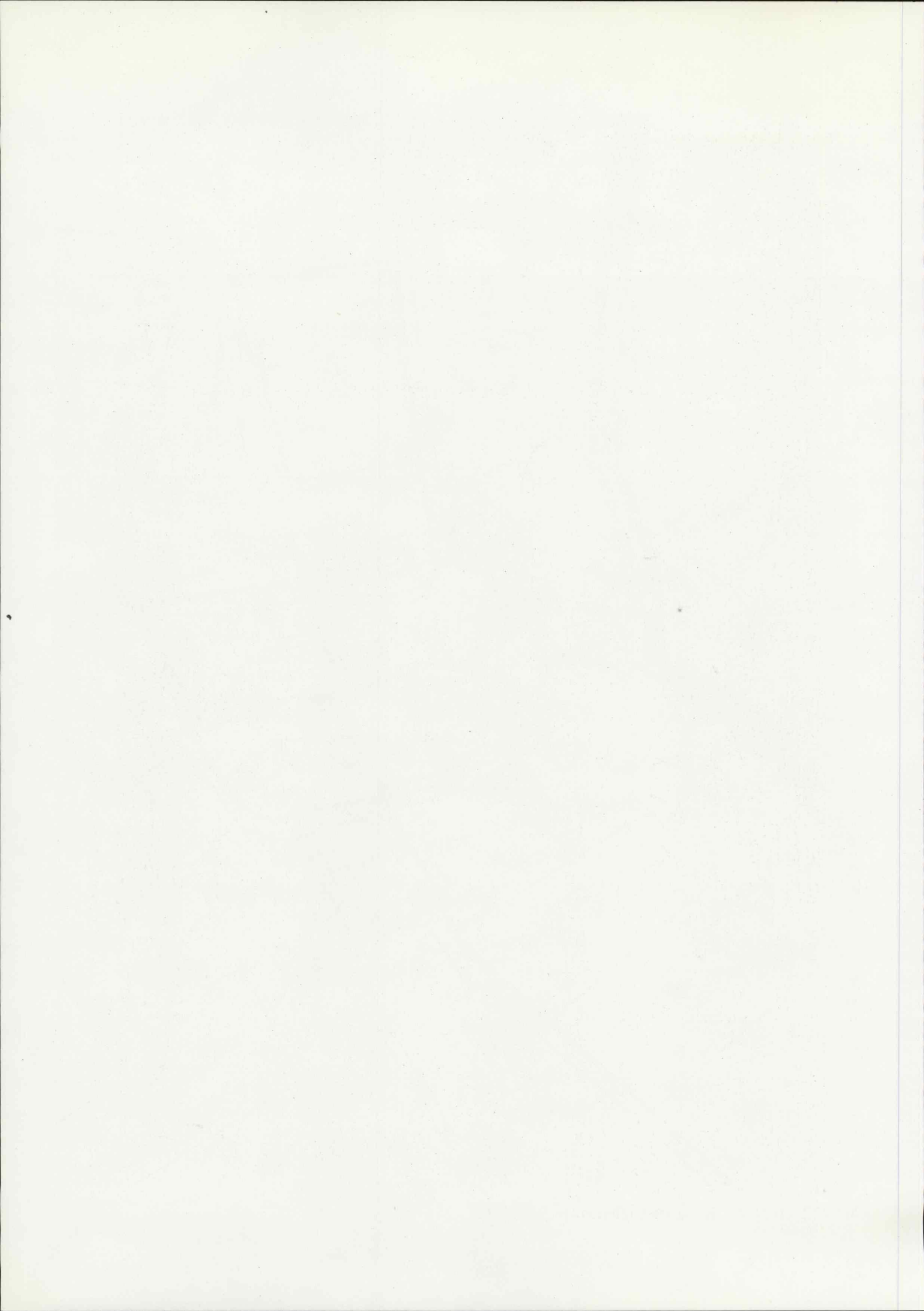
METSLAWIER, Fragment uit de grietienijkaart van B. Schotanus, 1718.

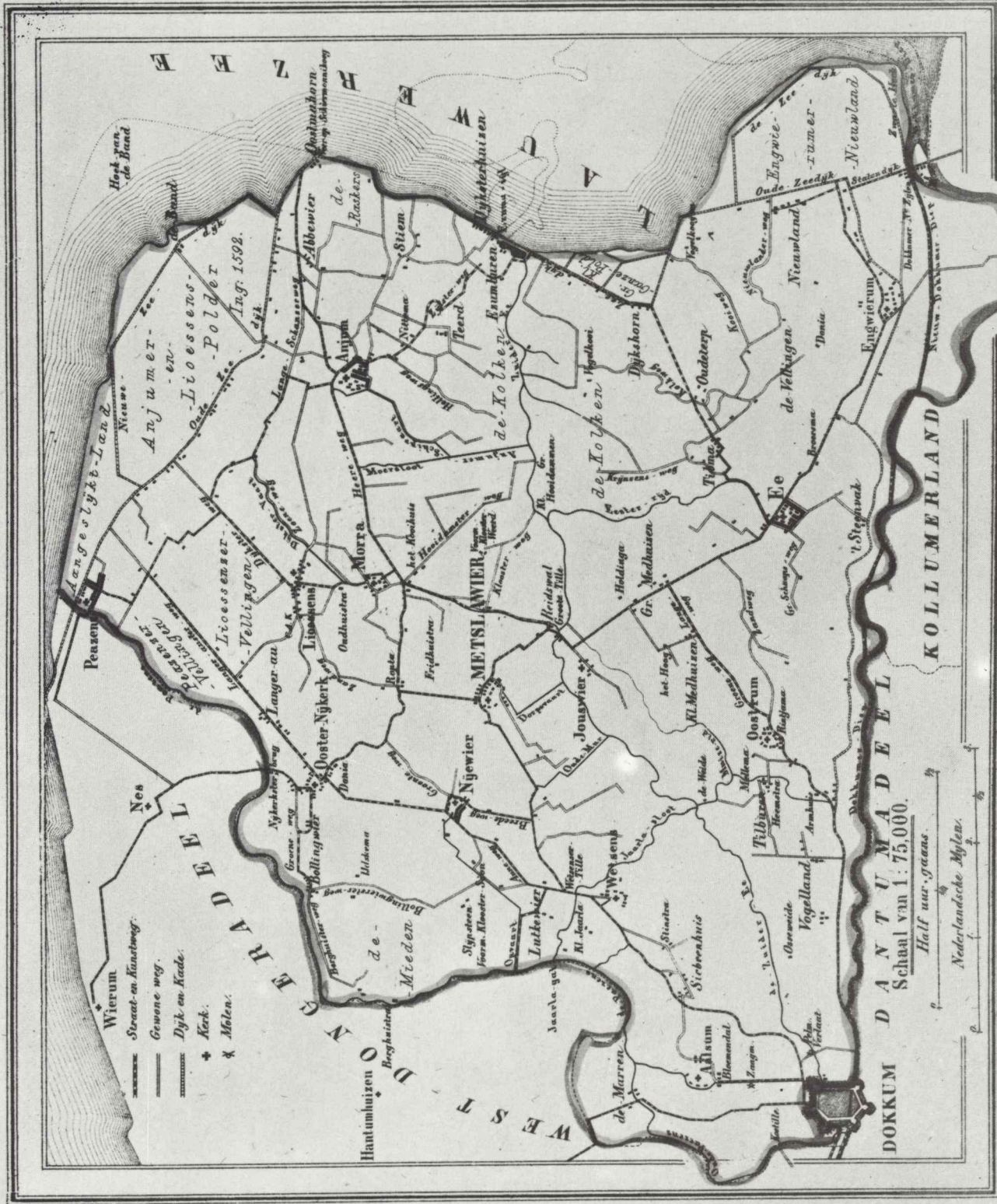
2.110519162013

METSLAWIER, Kadastrale minuteplan, ca. 1830.

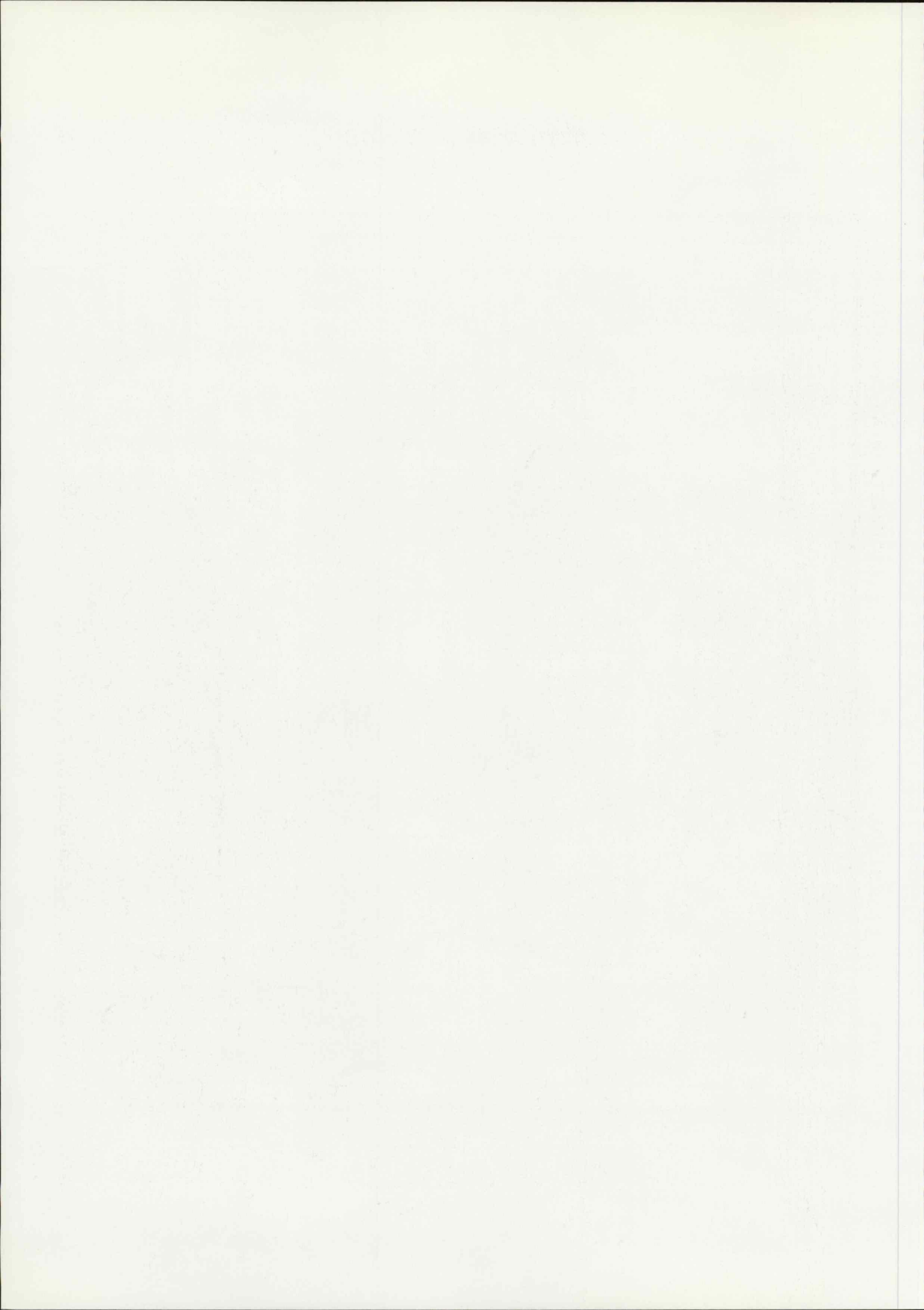

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

8161 Bunders. 7677 Inwoners.

Geteekend door J. Kuijper.

METSLAWIER, Gemeentekaart uit de atlas van J. Kuijper, ca. 1865.

2.110519162016

METSLAWIER, luchtfoto

